

TÜRKİYE
İNSAN HAKLARI VE
EŞİTLİK KURUMU

ESENBOĞA HAVALİMANI TRANSİT ALAN ZİYARET RAPORU

(Rapor No: 2019 / 13)

(Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu'nun 27.08.2019 tarih ve 2019/50 sayılı kararında oybirliği ile kabul edilmiştir)

AĞUSTOS 2019

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	III
A. GİRİŞ	1
B. GENEL BİLGİLER	2
C. TRANSİT ALANDA YAPILAN İNCELEMELER	3
D. TAVSİYELER	6
D.1. Terminal İşletmecisine (TAV Esenboğa Yatırım Yapım ve İşletme A.Ş. Genel Müdürlüğü) Yönelik Tavsiyeler	6

KISALTMALAR

BM	Birleşmiş Milletler
CAT	Birleşmiş Milletler İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
CPT	Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi
INAD	Kabul Edilemez Yolcu
OPCAT	Birleşmiş Milletler İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek İhtiyari Protokol
TIHEK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
UÖM	Ulusal Önleme Mekanizması

A. GİRİŞ

1. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK); 6701 sayılı Kanunla, insan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek üzere kurulmuştur.

2. Türkiye, 14 Eylül 2005 tarihinde İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesine (CAT) Ek İhtiyari Protokolü (OPCAT) imzalamıştır. 2011 tarihinde onaylanarak yürürlüğe giren ve Türkiye açısından bağlayıcılık kazanan OPCAT'in amacı: "bağımsız uluslararası ve ulusal organların, işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezayı önlemek için, kişilerin özgürlüklerinden mahrum bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretlerde bulunacağı bir sistem kurmaktır."¹

3. 6701 sayılı TİHEK Kanununun 9/1-ı bendi uyarınca OPCAT hükümleri çerçevesinde Ulusal Önleme Mekanizması (UÖM) olarak görev yapmak, Kurumun görevleri arasında bulunmaktadır. Kanunun 2/1-k bendine göre UÖM: 'İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol hükümleri çerçevesinde kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretler yapmak üzere oluşturulan sistem'i ifade etmektedir.

4. 6701 sayılı TİHEK Kanununun 9/1-j bendinde Kurumun, özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin buldukları yerlere haberli veya habersiz düzenli ziyaretler gerçekleştirmek görevini haiz olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda havalimanlarında bulunan transit alanlara ziyaret gerçekleştirmek TİHEK'in görev ve yetki alanına girmektedir. Esenboğa Havalimanı transit alanında bulunan "kabul edilemez yolcu bekleme salonu", OPCAT bağlamında Kurumun ziyaret düzenlediği merkezlerden birisidir.

5. Ziyaret heyetinde ... yer almıştır.

6. Bu rapor, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulunun 19.02.2019 tarihinde gerçekleştirilen 76 No'lu toplantısında alınan karar ile ve 14.05.2019 tarihli ve 272 sayılı TİHEK Başkanlık Makamı Oluru üzerine, 15.05.2019 tarihinde Ankara Esenboğa Havalimanında bulunan transit alana habersiz olarak gerçekleştirilen izleme ziyareti neticesinde edinilen tespit,

¹ Uluslararası Af Örgütü, Combating Torture: A Manual for Action, 1. Baskı, Londra, 2003, s. 141-142.

gözlem ve şikâyetlerin ulusal ve uluslararası normlar bağlamında değerlendirilmesini ihtiva etmektedir.

B. GENEL BİLGİLER

7. Ziyaret heyeti öncelikle, Esenboğa Havalimanında yer alan Mülki İdare Amirliğini ziyaret etmiş ve Vali Yrd. M.S. ile görüşerek ziyaretin amacı ve Kurumun Ulusal Önleme Mekanizması görevi hakkında bilgi vermiştir. Ardından heyet, havalimanı transit alanda yer alan polis kontrol merkezinde görevli polisler ve transit alanda tutulan yolcularla görüşmeler gerçekleştirmiş ve transit alanın koşulları bakımından incelemelerde bulunmuştur. Ziyaret, Vali Yrd. ve görevli personel tarafından oldukça olumlu karşılanmıştır.

8. İnceleme yapılan transit alan, Türkiye’ye çeşitli ülkelerden gelen ve geçerli bir vizeden yoksunluk, ülkede kalış süresinin aşılması, ülkeye girmek için gerekli olan evraklarda eksiklik ya da ülkede bulunmasında sakınca olması gibi nedenlerle Türkiye’ye girmesi engellenen yolcuların geçici olarak tutuldukları uluslararası bir bölge niteliği taşımaktadır.

9. Bu alanlar, iniş yaptıkları ülkeye çeşitli sebeplerle kabul edilmeyen yolcuların (inadmissible passenger - INAD) geçici süreli olarak tutuldukları mekânlardır. Kişilerin kendi iradeleri ile terk edemeyeceği bu transit alanlar, OPCAT hükümleri uyarınca da alıkonulma mekânı olarak kabul edilmekte ve ulusal önleme mekanizmalarının inceleme yetkisi altında bulunmaktadır.²

10. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığına bağlı Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan *Terminal İşletmeciliği Uygulama Esasları Talimatı*’nın 25. Maddesinde ; “sınır dışı edilen yolcular ve kabul edilemez yolcularla ilgili işlemler Havalimanı Emniyet Şube Müdürlüğü tarafından yapılır. Yolcular havayolu şirketleri ya da anlaşmalı oldukları yer hizmet kuruluşları tarafından takip edilir. Terminal işletmecisi, bu tür yolcular için gerekli malzemeler (yatak, battaniye vb.) ile donatılmış ıslak hacmi olan yeterli mekânı temin eder. Söz konusu yolcuların belirlenen mekânlarda beklemeleri sırasında yeme-içme ihtiyaçları ilgili havayolu ve/veya terminal işletmecisi tarafından aralarındaki anlaşmaya bağlı olarak, haberleşme ihtiyacı ise terminal işletmecisi tarafından karşılanır. Terminalde bekleme süresi boyunca bu yolculara terminal güvenlik görevlileri refakat eder.” hükmü yer almaktadır.

11. Bununla birlikte, 7 Kasım 2015 tarihli resmi gazetede yayımlanan *Havayolu Taşıyıcılarının Yükümlülüklerine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin*; “Hava

² Prevention Torture : An Operational Guide For National Human Rights Institutions, Association for the Prevention of Torture, Mayıs 2010

Yoluyla Getirilen Yolcularla İlgili Sorumluluklar” ile ilgili 5. Maddesinin 2.b fıkrasında “*taşıyıcılar, kabul edilmeyen yolcuların geri götürülmesinden, gönderilene kadar beslenme, konaklama ve sağlık giderlerinin karşılanmasından sorumludur.*” hükmü gereği, belirtilen ihtiyaçlar yolcunun yolculuk ettiği havayolu şirketleri tarafından karşılanmaktadır.

C. TRANSİT ALANDA YAPILAN İNCELEMELER

12. CPT tarafından ortaya koyulan; “*polis nezareti, prensip gereği göreceli olarak kısa sürelidir. Bu yüzden emniyet birimlerindeki fiziksel şartların, bireylerin uzun süreli kalacağı diğer gözaltı yerlerindeki kadar iyi olması beklenemez. Ancak bazı temel fiziksel şartlara uyulması gereklidir.*” anlayışından hareketle, INAD bürosunun fiziksel koşullarının asgari düzeyde iyileştirilmesi amacıyla incelemeler yapılmıştır.³

13. Yetkililerden alınan bilgiler neticesinde, son 6 ay içerisinde ülkemize giriş yapmak üzere Esenboğa Havalimanına gelen ve yapılan kontroller sonucunda INAD olarak bekletilen yolcu sayısının 473 olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, yine son 6 içerisinde INAD olarak tutulan yolcu sayısı 58’dir.

14. Edinilen bilgilere göre toplamda, 1-10 yaş arasında 22 kişi, 11-17 yaş arasında ise 13 kişi INAD yolcu bürosunda tutulmuştur. Özel ihtiyaç sahibi yolcuların ihtiyaçlarının, Esenboğa Mülki İdare Amirinin 04/10/2011 tarihli oluru ile yürürlüğe giren “Kabul Edilemez Yolcu İkamet Yeri ve Görev Talimatı” gereğince işletmeci kuruluş olan TAV Esenboğa Yatırım Yapım ve İşletme A.Ş. Genel Müdürlüğü tarafından karşılandığı ifade edilmiştir.

15. INAD (inadmissible) olarak adlandırılan yolcular, Türkiye’ye girme koşullarını sağlamadıklarının tespit edilmesinin ardından, Türkçe ve İngilizce olarak hazırlanmış bir bilgilendirme formu ile birlikte “Kabul Edilemez Yolcu Bekleme Salonu”na götürülmektedir. Söz konusu Form’da yolcunun kişisel bilgileri, geldiği havayolu firması ve uçuş bilgileri, geri gönderileceği ülke ve uçuş bilgileri ile ülkeye kabul edilmeme nedeni yer almaktadır.

Foto 1: Kabul edilemez yolcu bekleme salonu

³ Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi, *AİÖK Standartları*, Avrupa Konseyi, s. 7

sonraki tarifeli uçakla geri gönderilmektedir. INAD yolcuların uçuş masrafları ile birlikte, bekledikleri süre boyunca sabah öğle ve akşam olmak üzere beslenme ihtiyaçlarının ülkeye geldikleri havayolu şirketi tarafından karşılandığı öğrenilmiştir.

18. INAD yolcu bekleme salonunda toplam iki adet oda ve bir adet ortak kullanılan mutfak yer almaktadır. Odalardan biri kadın, diğeri erkek yolcular için ayrılmıştır.

19. Ziyaret esnasında, ülkede kalış süresini aştığı için geçerli vize şartlarını sağlamayan ve INAD bekleme bürosunda ayrı odalarda tutulan bir kadın ve iki erkek yolcu bulunmaktadır.

20. Yolcuların Türkiye'ye geldikleri havayolu şirketi tarafından yiyecek ve su ihtiyaçlarının karşılandığı ve bu konuda herhangi bir olumsuzluğun olmadığı anlaşılmıştır.

21. Bekleme odasında 2 adet çift kişilik kanepeler, bir adet yuvarlak masa ve etrafında 2 adet sandalye ile içinde battaniye, nevresim ve yastık gibi eşyaların bulunduğu bir dolap yer almaktadır. Bir ya da birden fazla gece konaklama zorunda kalan yolcular için odalarda ayrıca yatak bulunmamaktadır. Kanepeler, yatak olarak kullanılmaktadır. Ayrıca iki ayrı odada da tuvalet, lavabo ve duş alanları bulunmaktadır. Tuvalet ve duş alanları yeterli ve temiz gözükmemektedir. Bununla birlikte, özellikle uzun süre INAD bekleme salonunda tutulan yolcular için duş alma imkânının sağlanması amacıyla bekleme odalarında, temiz havlu vb. eşyaların bulunmadığı göze çarpmıştır.

22. Odaların zemin ve duvarlarının temiz olduğu anlaşılmakla birlikte, odalarda bulunan koltuk ve sandalyelerin uzun süredir temizlenmediği ve lekeli olduğu anlaşılmış ve bu durum yolcular tarafından da ifade edilmiştir.

23. Ayrıca, odada bulunan çarşaf, battaniye ve nevresimlerin uzun süredir temizlenmediği yolcular tarafından dile getirilmiştir. Heyet tarafından yapılan incelemelerde de, eşyaların hijyenik durumda olmadıkları anlaşılmıştır.

24. Odalarda bekleyen yolcular, talepleri haline bir güvenlik görevlisi eşliğinde bekleme salonları arasında bulunan koridorda dolaşabilmektedir. Ülkeye kabul edilmeyen yolcular, INAD bürosunun transit alan içerisinde bulunması nedeniyle havaalanı içerisinde serbestçe dolaşma imkânına sahip değildirler. Koridorların ve odaların doğal ışık almadığı ve kısmen de olsa açık hava erişimi olmadığı gözlemlenmiş ve bu durum yolcular tarafından da dile getirilmiştir.

Foto 3 : INAD yolcu bekleme odası genel görünüm

D. TAVSİYELER

D.1. Terminal İşletmecisine (TAV Esenboğa Yatırım Yapım ve İşletme A.Ş. Genel Müdürlüğü) Yönelik Tavsiyeler

25. Mezkûr Talimatın Temizlik Hizmetleri başlıklı 29. Maddesi uyarınca; “*terminal binalarının iç ve dış çevresinin temizliği terminal işletmecileri tarafından yapılır veya sözleşme ile alt yüklenicilere yaptırılır. Sözleşmede belirtilen alt yüklenici faaliyetlerinin tümü terminal işletmecisi tarafından denetlenir ve takip edilir*”. Buradan hareketle, transit alanlarda yapılan incelemeler ve yolculardan edinilen bilgiler ışığında, bekleme bürosunda bulunan ve aynı zamanda yatak olarak kullanılan kanepelerin ve sandalyelerin periyodik olarak temizliklerinin yapılması ve hijyenik hale getirilmesi,

26. Uzun süreli tutulan yolcuların kullandıkları battaniye, nevresim ve yastık gibi eşyaların periyodik olarak temizliklerinin yapılması ve eşyaların hijyenik hale getirilmesi,

27. CPT Standartları gereğince, uzun süreli alıkonulan kişiler gerektiğinde temiz ve düzgün şartlarda doğal ihtiyaçlarını karşılayabilmeli ve uygun yıkanma imkânlarına sahip olmalıdır.⁴ Uzun süreli tutulma durumlarında, yolcuların banyo ihtiyaçlarının karşılanabilmesi amacıyla temiz havlu vb. eşyaların hazır bulundurulması,

28. CPT Standartları gereğince, 24 saat ve daha uzun süreli polis nezaretinde tutulanlara, günde en az bir saat gün ışığından faydalanma imkânı sağlanmalıdır.⁵ Yapılan incelemeler neticesinde, bekleme salonu ve koridorların açık hava erişimini mümkün kılacak bir donanıma sahip olmadıkları (pencere, açık havalandırma vb.) tespit edilmiştir. Bu çerçevede,

⁴ Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi, *AİÖK Standartları*, Avrupa Konseyi, s. 8

⁵ Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi, *AİÖK Standartları*, Avrupa Konseyi, s. 13

binanın fiziki imkânları ölçüsünde yeniden bir düzenleme yapılarak, gerekirse INAD bürosunun temiz hava ve gün ışığı imkânına sahip başka bir alana taşınması, Tavsiye edilmektedir.